

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/169295,Pawel-Kosinski-Wspolpraca-niemiecko-sowiecka-w-latach-19391941.html>
20.05.2024, 19:55

Paweł Kosiński: Współpraca niemiecko-sowiecka w latach 1939-1941

Podjęcie współpracy przez III Rzeszę i ZSRS było niemałym zaskoczeniem dla obserwatorów sceny politycznej roku 1939. Hitler i Stalin, którzy wcześniej nie tylko przewodzili nazistowsko-komunistycznej wojnie propagandowej, ale i czynnie zaangażowali się w hiszpańską wojnę domową, wykonali wielką wolte.

Przyjmuje się, że zbliżenie zainicjował Stalin 10 III 1939 r., kiedy w referacie sprawozdawczym poświęconym polityce zagranicznej ZSRS wygłoszonym podczas obrad XVIII Zjazdu Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego znalazła się zapowiedź gotowości do współpracy „z wszystkimi” przy jednoczesnym przedstawieniu III Rzeszy w bardziej korzystnym świetle od oskarżonych o podżeganie do wojny demokratycznych państw zachodnich. Wyemitowany przez moskiewskie radio referat spotkał się z entuzjastyczną reakcją Berlina. Stalin dobrze wyczuł interes, który mógł przynajmniej doraźnie ubić z zawiedzionym postawą Polski Hitlerem. Diabelski układ miał być zawarty kosztem innych państw Europy Środkowo-Wschodniej, trzeba się było tylko porozumieć co do szczegółów.

Handlowe preludium i umowa rozbiorowa

W wyniku nawiązanych wkrótce rokowań ministrowie spraw zagranicznych Joachim von Ribbentrop i Wiaczesław Mołotow wynegocjowali najpierw podpisaną 19 VIII 1939 r. w Berlinie *Sowiecko-niemiecką umowę handlową*. Była to umowa kompensacyjno-kredytowa obejmująca dostarczenie Niemcom surowców i materiałów na sumę 180 milionów marek Rzeszy w zamian za dostarczenie Sowietom broni, technologii wojskowej oraz urządzeń technicznych na sumę 120 marek Rzeszy. Niemcy gwarantowały także

Związkowi Sowieckiemu siedmioletni kredyt w wysokości 200 milionów marek Rzeszy, oprocentowany na 5% w stosunku rocznym, który miał być wykorzystany do sfinansowania zakupów niemieckich technologii.

Zawarcie umowy handlowej stanowiło tylko preludium do wybuchu prawdziwej sensacji – podpisania 23 VIII 1939 r. w Moskwie *Paktu o nieagresji pomiędzy Rzeszą Niemiecką i Związkiem Socjalistycznych Republik Sowieckich*. Już na pierwszy rzut oka był to podejrzany dokument, bo w sierpniu 1939 r. obydwa państwa nie miały ani jednego metra wspólnej granicy. I rzeczywiście gwóźdź tkwił w tajnym protokole dodatkowym, stanowiącym załącznik do oficjalnego dokumentu umowy. Tajny protokół można określić mianem formalnej umowy rozbiorowej Polski oraz rozporządzenia niepodległością suwerennych państw: Litwy, Łotwy, Estonii, Finlandii i Rumunii.

Braterstwo broni i traktat przyjaźni

Wynegocjowana przez Niemcy i Sowiety w 1939 r. „lokalna wojna” w Polsce, która po wybuchu jednak okazała się być wojną światową, dała okazję Wehrmachtowi i Armii Czerwonej do zawiązania autentycznego braterstwa broni. Należy przy tym dodać, że nie zaczęło się ono dopiero 17 września – od początku wojny intensywnie współpracowały ze sobą służby łączności i identyfikacji celów ataków lotniczych.

Jeszcze w czasie trwania działań wojennych w Polsce Rzesza i Związek Sowiecki zacieśniły formalnie współpracę polityczną zawierając 28 IX w Moskwie *Traktat o granicach i przyjaźni*, w którym wysokie układające się strony „uporządkowały” kwestie terytorialne (województwo lubelskie oraz wschodnia część województwa warszawskiego zostały przesunięte do niemieckiej strefy wpływów, zaś Litwa do strefy sowieckiej. Niemcy i Sowiety uzgodniły też procedurę wymiany pomiędzy zajętymi terytoriami (na zasadzie opcji) ludności narodowości niemieckiej, białoruskiej i ukraińskiej. Obie strony zapewniły się też nawzajem, że nie będą tolerować w swoich strefach wpływów jakiegokolwiek polskiej propagandy, będą tłumić wszelkie zaczątki podobnej propagandy i informować się wzajemnie o środkach podejmowanych w tym celu.

Ekspansja i współpraca

W szerokich ramach realizacji sowiecko-niemieckich uzgodnień w zakresie polityki międzynarodowej od jesieni 1939 r. do lata 1940 r. ZSRS zmusił do zawarcia tzw. traktatów o wzajemnej pomocy: Estonię (28 IX 1939 r.), Łotwę (5 X 1939 r.) i Litwę (10 X 1939 r. – „na otarcie łez” Sowiety darowali Litwie świeżo podbitą Wileńszczyznę); Niemcy zawarły układy o przesiedleniu folksdojczów z Estonii (15 X 1939 r.) i Łotwy (30 X 1939 r.); ZSRS wszczął wojnę przeciw Finlandii (30 XI 1939 r. – 13 III 1940 r.) i w końcu okupował oraz anektował republiki nadbałtyckie (okupacja Litwy od 15 VI 1940 r., a Łotwy i Estonii od 17 VI 1940 r., aneksja odpowiednio 3, 5 i 6 VIII 1940 r.), a także Besarabię (okupowana od 28 VI, anektowana 2 VIII 1940 r.).

Nawiązana formalnie 19 VIII 1939 r. współpraca gospodarcza III Rzeszy i Związku

Sowieckiego znalazła rozwinięcie w umowie handlowej z 11 II 1940 r., która również przewidywała wymianę sowieckich surowców na niemiecką technologię. Do zakresu współpracy gospodarczo-wojskowej należały też wzajemne wizyty delegacji rządowych, mających zaznajomić się z nowymi konstrukcjami i organizacją produkcji lotniczej (delegacja sowiecka wizytowała niemieckie zakłady w październiku 1939 r., a delegacja niemiecka zwiedzała sowieckie fabryki w kwietniu 1941 r.). Mniej znanym faktem jest też udostępnienie Niemcom sowieckiej bazy nad Morzem Barentsa (Zatoka Zapadnaja Lica na Półwyspie Kolskim). Okręty podwodne *Kriegsmarine* korzystały z niej od grudnia 1939 r. do października 1940 r. (okręty warsztatowe, zaopatrzeniowe oraz holowniki przechodziły do tzw. Bazy Północnej przez Kanał Białomorsko-Bałtycki).

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)